

Journal of Nobility Studies

VIRTUS

20 | 2013

Frederik Buylaert*

De adelsgeschiedenis van het Iberische schiereiland herzien

Elitevorming en sociale dynamiek in laatmiddeleeuws Castilië,
Aragon en Navarra

219

María Asenjo-González (red.), *Urban Elites and Aristocratic Behaviour in the Spanish Kingdoms at the End of the Middle Ages*, Studies in Urban History (1100-1800), XXVII (Turnhout: Brepols, 2013, 172 p., index).

Deze studie over politieke machtsuitoefening en statusbeleving in de steden van de laatmiddeleeuwse Spaanse vorstendommen past in een bredere golf van publicaties over premoderne elites die het afgelopen decennium het licht hebben gezien. In de conceptuele inleiding tot de bundel krijgt de lezer meteen een prikkelende verklaring aangereikt voor de populariteit van dit studiegebied: volgens Jan Dumolyn is het een uitdrukking van een in wezen reactionaire academische heroriëntatie die zich heeft ingezet na de val van de Sovjetrepublieken omstreeks 1990. Hoe het ook zij, voor de al dan niet reactionaire liefhebbers van het genre is deze bundel met negen Engelstalige bijdragen goed nieuws. Samen met de voorganger van dit werk – de eveneens door María Asenjo-González uitgegeven bundel *Oligarchy and patronage in late medieval Spanish urban society* (nummer 19 uit de reeks *Studies in Urban History*) – biedt het een inkijkje in de resultaten van verschillende onderzoeksprojecten over laatmiddeleeuwse stedelijke samenlevingen die de afgelopen jaren zijn gefinancierd door de Spaanse overheid.

Sommige bijdragen richten zich op een welbepaalde stad (onder meer Burgos, Pamplona, Saragoza en Barcelona passeren de revue), terwijl andere een meer streekgebonden perspectief innemen. Als zodanig is dit een uitzonderlijk verdienstelijke bundel, omdat hij een toegang biedt tot de Spaanse onderzoekstraditie voor historici die – zoals ondergetekende – het Spaans niet of nauwelijks machtig zijn. Net zoals de Belgen en Nederlanders lange tijd uitsluitend in het Nederlands of Frans publiceerden, was het tot voor kort een zeldzaamheid onder Spaanse historici om in het Engels – toch wel de *lingua franca* van de internationale historische debatten – te publiceren. Deze bundel gaat overigens niet zozeer over de relaties

* Vrije Universiteit Brussel – frederik.buylaert@vub.ac.be.

van stadsbesturen met de hoge adel – de groep die doorgaans wordt bedoeld met het gebruik van het Engelse *aristocracy* – als wel over die met de ‘gewone adel’, die in macht en rijkdom op voet van gelijkheid met de leidende families van de steden stond en daar in een complexe sociale dialoog mee verweekeld was.

Deze bundel maakt duidelijk dat in de toekomst veel heil is te verwachten van het recente en lopende onderzoek naar elitevorming in het Iberische schiereiland, precies omdat er enkele opvallend sterke raakvlakken met andere historiografische tradities aan te wijzen zijn. Eerst en vooral blijkt dat het onderzoek van Franse en Spaanse historici naar elitaire statusvormen in de middeleeuwse Spaanse vorstendommen momenteel sterk uitgaat van een dynamische benadering van het concept status, als iets wat gevormd wordt in de voortdurende confrontatie tussen de zelfrepresentaties van individuen en groepen, en de manier waarop deze door anderen vanuit welbepaalde tradities, belangen of aspiraties worden gepercipieerd. Het is een rode draad die impliciet in de hele bundel aanwezig is, maar ook centraal wordt gesteld in de bijdrage van José Antonio Jara Fuente, die daarbij ook oog heeft voor de manieren waarop die processen gemedieerd worden, of juist niet, door allerlei instellingen van vorstelijke of stedelijke signatuur. Dit strookt mooi met de naoorlogse Belgisch-Nederlandse traditie, die uitging van de intuïtieve notie dat ‘iemand van adel was als hij als zodanig is gepercipieerd’, of baanbrekende bijdragen uit de Amerikaanse traditie over de definitie van adeldom.

220

Ten tweede maken de bijdragen van vooral Flocel Sabaté, maar ook van Éloisa Ramírez Vaquero, Damien Coulon, Yolanda Guerrero-Navarrete en David Igual Luis, duidelijk dat de onderzoekstraditie voor de Spaanse gewesten een sterk revisionistisch perspectief gemeen heeft met gelijkaardig onderzoek van boven de Pyreneeën. Hierbij wordt vooral de in de Spaanse literatuur tot op heden verdedigde stelling op de schop genomen dat bepaalde statusvormen overeenstemmen met sterk afgelijnde inkomstenpatronen: de rijkdom van de adel zou dan voornamelijk gestoeld zijn op pachtinkomsten uit grootgrondbezit, terwijl risicovolle en kapitaalsintensieven verrijkingmogelijkheden – handel, nijverheid en het bankwezen – het speelterrein van burgerlijke elites zouden vormen. De aangereikte kwalitatieve en kwantitatieve analyses voor uiteenlopende Castiliaanse, Navarreense en Aragonese steden tonen overtuigend aan dat de adel en stedelijke politieke elites niet te reduceren zijn tot een economisch passieve rentenierselite en dat de investering van handelaren in grondbezit niet begrepen kan worden vanuit een diepgewortelde wens verraad te plegen aan de historische opdracht van de burgerij om de ontketende krachten van het handelskapitalisme te gebruiken om de feodale maatschappelijke orde te moderniseren. De besproken casestudies illustreren mooi de complexiteit en de fluïditeit van de sociale handelingspatronen van de adel, stedelijke politieke elites en commerciële elites. Het geheel is bijgevolg een interessant aggregaat van overeenkomsten en verschillen met andere Europese regio’s, die de lezer tot nadenken stemmen over het hoe en waarom van die patronen.

Wel is het zo dat dit onmiskenbare potentieel van de Iberische onderzoekstraditie voor de internationale debatten in deze bundel nog niet onmiddellijk tot zijn recht komt. Daarvoor krijgt de algemene lezer soms wat weinig sturing mee. De bundel bevat een uitstekende kaart en een nuttig glossarium, maar de daar aangereikte uitleg over *ricos hombres* en *regidores* of de *solar conocido* is eigenlijk te summier en wordt pas duidelijk aan de hand van her

en der in de bundel verspreide toelichtingen van al die begrippen, waarvan ook niet altijd even duidelijk is of het nu gaat om historische onderzoeksconcepten, dan wel om begrippen die de tijdgenoot zelf hanteerde. Wat de bundel naar een nog hoger niveau had kunnen tillen, is een synthetische algemene inleiding waarin voor de niet-specialisten wordt uiteengezet hoe de uiteenlopende regio's van het Iberische schiereiland – Portugal inclusief – differentiëren inzake tempo en intensiteit van urbanisatieprocessen, staatsvorming, commercialisering, enzovoorts. Wanneer dat in beeld is gebracht, zou dat kunnen worden teruggekoppeld aan de pertinente inzichten die worden aangereikt over de sociale samenstelling van de elites van deze of gene regio.

De aanzetten tot zo'n synthese die worden geboden in de inleiding en de eigen bijdrage van María Asenjo-González, maken alvast duidelijk dat de systematische vergelijking van die uiteenlopende socio-economische en socio-politieke trajecten vernieuwende inzichten zou opleveren, waarbij dan in een navolgende stap de vergelijking zou kunnen worden gemaakt met andere delen van Europa, zodat het verklarende gewicht van specifieke Iberische ontwikkelingen – bijvoorbeeld de opkomst van een sterk gemilitariseerde maar niet-adellijke groep van *caballeros villanos* in het kader van de *Reconquista* tegen de islamstaten – zou kunnen worden gewogen. Met de huidige stand van het onderzoek blijft de bundel een conceptuele en empirische kloof vertonen tussen enerzijds het overigens lezenswaardige historio-graphische essay van Jan Dumolyn over elitevorming in West-Europa en anderzijds de specifieke bijdragen over uiteenlopende Spaanse steden. Dat is echter geen kritiek aan het adres van de auteurs van deze verdienstelijke bundel, maar eerder een doelstelling die hopelijk in de nabije toekomst kan worden gerealiseerd.

20 | 2013

